

“HANGİ PARLAMENTER SİSTEM ?”

FORUM

Doç. Dr. Murat SEVİNÇ- Teşekkür ederim davet ve bu toplantı için.

Sevgili Didem ve sonrasında da Korkut Kanadođlu, böyle bir toplantıya katılman iyi olabilir, dediğinde pek anlamadım doğrusu. Niye benim gibi biri böyle bir toplantıda yer alsın? Çünkü ben anayasa hukukçusu değilim, anayasacıyım, yani hukuk fakültesi mezunu olmayan anayasacıyım. Yüksek lisansımı ve doktoramı Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde, siyaset bilimi alanında yaptım ve 25 yıldır anayasa çalışıyorum. Devekuşu gibi yani, ne deve, ne kuş.

Bunun avantajlarını ve dezavantajlarını yaşadım, ama sanırım en büyük avantajı, SBF Anayasa Kürsüsü’nün geleneğine uygun biçimde tarih içinde, yani iktisat tarihi, felsefe tarihi, siyaset tarihi, siyasal düşünceler tarihi içinde anlamaya çalışarak anayasacılık yapmaya çalıştım. Diğer yandan da hocalarımla yazdıklarından da, hukukçuların olarak yazdıklarından da yararlandım. Bir yerden sonra da anayasa tarihine yönelmeye başladım. Anayasa hukukuyla birlikte, ama daha çok doğrusu anayasa tarihine. Buraya, Didem Hoca tarafından özellikle davet edilmemin nedeni sanırım huysuzluk yapmam beklentisi! Ama tabii son konuşmacı olmanın bir dezavantajı var. Salonun yarısının şu anda cep telefonuna baktığı düşünülürse, işte bu da bir kader, talihsizlik diyelim!

Artık çalışmadığım için, artık çalışmayan bir akademisyen olduğum için, bir anayasacı vakarıyla davranmama gerek yok sanırım; affınıza sığınarak elimden geldiğince “gayriciddi” bir sunuş yapmaya çalışacağım.

Öncelikle kendimle ilgili, ama benim sorunum olmayan bir sorunu söyleyerek başlamak zorundayım. Çünkü ben, yeni anayasa tartışmalarına karşıyım, anayasa tartışmasına da karşıyım. Hatta şu aşamada yeni anayasa yapılmasına da karşıyım ve konferans başlığı, “hangi parlamenter sistem” idi; benim buna yanıtım, “ne olursa olsun hiç fark etmez” olabilir ancak. Niye bunu söylediğimi kendi üzerimden bir örnekle, kanun hükmünde kararname üzerinden anlatmak isterim. Bunu yaptığım için özür diliyorum öncelikle, kararnameler üzerine Dinçer ve Kerem Altıparmak’la birlikte yazdığımız iki uzun makale dışında -ki tarihe not düşmek için yazdığımız iki anayasa hukuku makalesi- dışında hiçbir şey yazmadım. Çünkü kararnameler ciddi bir sorundur, ama bu ülkede başkaca acılar ve sıkıntılar yaşayan çok insan var.

Konu: “Hangi Parlamenter Sistem?” Ben “Türkiye’nin Anayasa İmtihanı” adlı bir kitap çıkardım. İşte o hayır propagandası döneminde belki propaganda yapanlara bir faydası olur, bir hayrı olur diye İletişim Yayınları’ndan, yaklaşık 200 sayfalık bir kitaptı. Kısa sürede yoğun bir çalışmanın ürünüydü. Cumhurbaşkanlığının, bir nevi parlamenter sistemin hem hukuksal, hem siyasal tartışmalarını kısaca ve ortalama okuyucuya yönelik olarak anlatmaya çalıştım. 7 Şubat 2017 akşamı saat 09.00 civarında kitabı bitirdim, noktayı koydum. Dedim ki yarın gönderirim İletişim Yayınevine. Dışarı çıkıp yürümeye başladım. Yolda telefon geldi, “atıldık” diye, bizim siyasaldan o kararnameyle 23 kişi, toplamda 30’un üzerinde. İyi dedim,

canımız sağ olsun. Nasıl atıldım? Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesiyle, oysa yıllarca Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesini anlatmış -buradaki hocalarım da eminim yıllarca anlattılar derslerinde- birisi olarak benim bir Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararname konusu olmamam gerekiyordu. Çünkü OHAL Kanun Hükmünde Kararnamesiyle böyle bir işlem yapılamaması gerekiyordu, ama oldu. Bana tebliğ edildi mi? Yok hayır, tebliğ edilmedi, hatta bir-iki ay sonra baktım internetten doğru mu acaba diye, hakikaten de adımlı gördüm orada, baktım TC kimlik numarası, tebliğ filan da yok, bir kararnameyle bir ekranda adımlı gördük.

OHAL Kanun Hükmünde Kararnamesiyle bu yapılamazken yapıldı. Peki, sonucu ne oldu? Hiçbir şey olmadı, normal ülkede her şey yolunda devam etti. İyi de bir işlem yapılamıyorsa, bunun bir sonucunun olması gerekirdi. Anayasa Mahkemesi içtihat değiştiriverdi, a dedi ben anayasaya baktım, o KHK'leri inceleyemiyormuşum. 90'larda incelemişim birkaç kez, ama herhalde bir hata yaptım filan dedi, içtihat değiştirdi. Çünkü başka karar verme şansı yoktu, çünkü kararın normla bana kalırsa pek fazla ilgisi yoktu. Bana kalırsa değil, tabii ki ilgisi yoktu. Ölüyorlardı korkudan, o yüzden böyle bir karar verdiler. Dedim ya gayriciddi bir konuşma yapacağım. Ardından nereye başvurulacak? Böyle bir sürü zırva, yok işte Komisyon'a başvur, Anayasa Mahkemesine başvur. Hepsinin yanıtını biliyoruz. Oralardan ne cevap geleceğini de biliyoruz, ama işte mecburen hepsine başvurduk. İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitti. Geçenlerde Anayasa Mahkemesi bir karar verdi. Herhalde İnsan Hakları Mahkemesi etkili iç hukuk yolu olmaktan çıkarmasın diye artık biraz da korkudan ihlal buldu imzacılar meselesinde, onların mahkûm edilmesinde ihlal buldu. İşte 9'a 8 çıktı, tabii iktidar da buna hiç tepki göstermedi. Kararlarının başına da bir paragraf koydular internet sayfasına, kararı verdikleri gün internet sayfasında belki görmüşsünüzdür. Mealen diyordu ki: "Aslında bunlar evlat olsa sevilmez, bu akademisyenler, biz de hiç hazzetmiyoruz. Hakikaten berbat adamlar, bunlar bölücü, terörist, düşüncelerine de zerrece katılmıyoruz, ama Allah kahretsin ki düşünce ve ifade özgürlüğü diye bir şey var. Ne yazık ki Anayasamızda bu konulara ilişkin hükümler var ve yine Allah kahretsin ki İnsan Hakları Mahkemesi adında bir mahkeme, var."

Hiç utanmadan, hiç yüzleri kızarmadan da böyle bir şey yazdılar. Şimdi, yıllarca bunların hepsi olabildi arkadaşlar, peki, bunlar olurken ne oldu? Çok değerli hukuk fakültelerimiz -madem burada bu kadar hukukçuyu bir arada gördüm- Türkiye'de iki yıl boyunca Olağanüstü Hal olduğunu hiç duymadı mı? Çok garip bir şey bu, hiçbir hukuk fakültesi yöneticimiz ülke OHAL'le yönetiliyor, bütün ülke, belli bölge filan da değil, ülke iki yıldır OHAL'le yönetiliyor, bir sempozyum yapsak, demediler. Duymadılar diye ben tahmin ediyorum. Yani siz ne düşünüyorsunuz bilmiyorum, duysalardı yaparlardı!

Bir katılımcı- Korktular Hocam belki, korktuk.

Doç. Dr. MURAT SEVİNÇ- Öyle mi? Korkmayın, ne yapabiliriz?

Bir katılımcı- Yalnız biz korkmadık da mütevelli heyetleri korktular.

Doç. Dr. MURAT SEVİNÇ- Allah Allah bir dakika, korkmasaydınız.

Şimdi mesele şu: Bütün ülkede, bütün kurumlarda bir kişiliksizleşme ve demokrasi sorunu var, değil mi? Bunu kabul edebiliriz. Şurada bakın, diyelim 50 kişiyiz. Gelseler bizi alsalar götürseler durup dururken yasa dışı bilmem ne yaptılar, toplantı yaptılar filan diye, bir yıl iddianamesiz cezaevinde tutsalar, hiçbir şey olmayacak. Hashtag açarlar, “onlari serbest bırakın” filan diye böyle bir şey yazarlar. Bu da bir gün sürer en fazla, hiçbir şey olmaz, değil mi? Üç kişi şurada dışarı çıksın, “savaşa hayır desin,” hemen polis başında bitecektir, alıp götürceklerdir ve onlar alıp götürülürken buradaki insanlar kendilerini çaresiz ve kötü hissedecek, ama hiçbir şey yapamayacaktır.

Demek ki bizim durumumuz bu, şimdi bizim durumumuz buyken norm nedir, mevzuat nedir, düzenleme nedir ve siyasal gerçeklik nedir üzerine kafa yormak zorundayız. Bu söylediklerimden lütfen bu “pozitif hukuk” tartışmaların önemsiz olduğu sonucunu, buradaki hocalarımızın sunuşlarının önemsiz olduğu sonucunu çıkarmayın. Bunu söylemeye çalışmıyorum, ama ikisi aynı anda düşünölmek zorunda: Demokrasi mücadelesi ve siyasi mücadeleyle ve eğer mümkünse tabii sınıf mücadelesiyle birlikte düşünölmek zorunda. Çok saydığım, hem de hocam olan ve kürsüsünde asistan olduğum Mümtaz Soysal’ın bir-iki sözünü her yazıda yazıyorum neredeyse, ölene kadar da yazmayı düşünüyorum. Bir tanesi “Türkiye’nin Dinamik Anayasa Anlayışı” kitabının ilk cümlesidir. Mealen der ki: “Batı demokrasilerinde dünyada böyle başka hiçbir ülke yoktur ki sabahtan akşama kadar Anayasa tartışılsın” Bakın, biz burada Anayasa tartışıyoruz aynen 1908’de olduğu gibi, 1909’da olduğu gibi, aynen 1915-1916’da İttihatçıların yaptığı gibi, 21’de olduğu gibi, 20’lerde olduğu gibi, 50’lerde olduğu gibi, 27 Mayıs sonrasında olduğu gibi, 12 Eylül sonrasında olduğu gibi ve bilmem kaçınıcı anayasa değişikliği, biz hâlâ Anayasa tartışıyoruz ve anayasayı ‘yalnızca’ bir hukuk metni, ‘yalnızca’ bir pozitif hukuk metniymiş gibi ısrarla tartışmayı sürdürüyoruz. Bu ilk çok sevdiğim ilk cümlesidir. İkincisi de bana kalırsa yapılmış en iyi anayasa tarihi okumasıdır: “Anayasaları yaşatan içlerindeki sözcükler değil, dışarılarındaki hayattır.” Toplum sahip çıkmak zorundadır, anayasaları yaşatan dışarılarındaki hayattır, demokrasi mücadelesidir, sizlerin verdiği mücadeledir.

Bu kadar basit, size sonsuza dek örnekler verebilirim. Burada bakın, hukuk fakültesinden öğrenciler var, değil mi? Yarıısı hukuk fakültelerinin kadın öğrencidir, Anayasa Mahkemesi’nde bir tane kadın yok. Yüksek yargı organlarında kaç kadın var, hâkim ve savcıların yüzde 20-25’i yaklaşık kadın, niye? Ben SBF’de hocalık yaptım yıllarca, niye bizim kadın arkadaşlar kaymakam, vali yapılmadılar, doğru dürüst bürokraside yükselmediler? Anayasanın 10. maddesi ne diyor? “Kadın-erkek eşittir, devlet bu eşitliği yaşama geçirmek için gerekli tedbirleri almak zorundadır” diyor. Yasama organı demiyor, yürütme ve yargı da demiyor, devlet diyor. Dolayısıyla atamalarda da devlet organları bu eşitliği yaşama geçirmek zorundadır, ama bakın atamıyorlar.

Anayasa Mahkemesi futbol takımı gibi hiç bunun üzerine konuşmuyoruz, sağ olsun arkadaşımız harika bir sunuş yaptı Anayasa Mahkemesi üyeleriyle ilgili, belki de kaçırmışımıdır o kısmı, ama mesela kadın niye yok? Çok anormal karşılamanız gerekirken Hâkimler Savcılar Kurulu bir ya da iki galiba kadın üye var, pek çok yerde yok. Kamu kurumlarına bürokrasiye bakın, kaç tane kadın yönetici göreceksiniz bürokraside? Pek göremezsiniz, çok nadir rastlarsınız. Sanki bir taraftan kıymayı oyuyorlar, makinenin öbür

tarafından bürokrat çıkıyor gibi aynı tipte, aynı bıyık, aynı gözlük, aynı kravat ve aynı ceketli insanlar, aralarında kadın yok. Çok acayip bir şey bu, bunun mevzuatla bir ilgisi var mı?

Yok, ama şimdi madem parlamenter sistemden söz ediyoruz, hemen iki parlamenter sistem örneği vereyim. Biri Mert'in anlattığı Almanya, Almanya'da sistem kusursuz mu? Kusursuz sistem diye bir şey yok. Yok böyle bir şey, çok iyi işleyen, tıkr tıkr işleyen sistem filan olmaz. En iyisi vardır, en iyi şekilde işler. Ben örneğin, saf parlamenter sistemden yanayım. İngiltere'deki gibi işte kraliçe nasılsa bizim de cumhurbaşkanı öyle olsun, Çankaya Köşkünde köfte yapsın, arkadaşlarını çağırsın, dağıtsın, süslenip püslenip ortalıkta gezsinler, bütün sorumluluk mecliste ve hükümette olsun. Hükümet meclise sorumlu olsun. En klasiğinden yanayım parlamenter sistemin, ama kusursuz bir sistem yaratamazsınız. Nasıl işliyor peki bu sistemler? Parlamenter sistemlerin çoğunda yasama ve yürütme birleşir aslında, bu böyledir, yürütme kimdeyse büyük ölçüde zaten hükümetin kurulabilmesi için bu gereklidir, yasama organı da onun elindedir; ama öbür tarafta bağımsız yargı vardır. Hakikaten bağımsız yargı ve saygı duyulan gelenekler vardır. Son örnek: Mahmut Bey madem burada, kusura bakmayın size birkaç kez takılacağım. Bir yazı yazdım, "İngiltere'de bir parlamentoda parlamenterler var" diye. Bu Türkiye'de olmayan bir şey! Johnson ne yaptı da İngilizler sokağa döküldü? Anayasal darbe dediler, İngilizlerin anayasal darbe dediği ve benim günlerce BBC'den ve CNN'den seyrettiğim bu hikâyenin her gün onlarca Türkiye'de gerçekleşiyor, hiçbir şey olmuyor. O yüzden OHAL KHK'si örneğini verdim. Anayasal darbe denilen, meclisi bir ay geç açmak! Ne oldu peki? Büyük bir tepki oldu, parlamenterler isyan ettiler. "Biz parlamentoya gireceğiz, isterseniz gönderin polisi, bizi silah zoruyla çıkarın" dediler. 2008'de kurulan Supreme Court'a gitti karar, yüce mahkemeye gitti konu ve Supreme Court'un kadın başkanı hukuka aykırı buldu. Çünkü bağımsız yargı var, teamüller var, gelenekler var, parlamenter parlamenter olduğunun farkında, sahip çıkıyor kurumuna. Yani bizim 1921'deki parlamenterler gibi, hatta 24'teki parlamenterler gibi sahip çıkıyorlar kurumlarına ve bir de tabii kurum olarak parlamento var. Dolayısıyla da Boris Johnson istediğini yapamadı.

Mert, Almanya'dan örnek verdi. Son örnek de bu olsun, Almanya örneği olsun. Alman parlamenter sistemi nasıl işliyor? Bazı sorunlar yaşanmıyor mu? Yaşanıyor elbette orada da, ama iki önceki cumhurbaşkanı hakkında, bizde konu bile olmayacak, yani Türkiye'de konu bile olmayacak bir yolsuzluk şaibesi olduğu için istifa etti. Düşük faizli kredi almış, istifa etti. Ne dedi? Çıktı halkın karşısına, madem böyle şaibeler var, Alman ulusunu böyle şaibeler olan bir insan temsil edemez diyerek istifa etti, bu kadar. Ardından yargılandı ve beraat etti. Şimdi bunu hiçbir hukuksal düzenlemeye konu edemezsiniz. Bunu bir pozitif hukuk normuyla yapamazsınız. Yani Allah aşkına, yüz kızarmasının hukuku mu olur?! Kültürel, siyasaldır. Siyasal kültürle, toplumsal kültürle ilgili bir şeydir. Bunu tamamen göz ardı ederek nasıl anayasa değerlendirmesi ve sistem değerlendirmesi yapacaksınız?

Mesela İngiltere'de impeachment (cezai sorumluluk) hâlâ kellesini kurtarmak isteyen bakanların ayrılmasıyla, yavaş yavaş istifa etmesiyle, yani kendiliğinden siyasal sorumluluğa evrilmiştir. İnsanlar batı demokrasilerinde istifa ediyorlar sistemi rahatlatmak için, bizde küfür gibi algılanıyor. Batı demokrasilerinde sistem ne olursa olsun ayakta tutan ve işlemesini sağlayan şey teamüllerdir, geleneklerdir, mahcubiyet duygusudur. Murathan Mungan boşuna

mı söyledi, “Türkiye’de her şey olunur, rezil olunmaz.” O sistemler biraz da böyle ayakta duruyor. Yoksa İngiltere’de de hükümet ve parlamento aynı görüşten çoğu zaman, ama bağımsız yargı var ve teamüller var, gelenekler var. İngiliz Kraliçesi hiçbir şeye müdahale etmiyor. Türkiye’de şöyle yazılar çıktı: “İngiltere’de Kraliçe darbeye ortak oldu” Çünkü bizim kültür şunu bekliyor; kraliçe masaya yumruğunu vuracak: “Ey Boris, sen ne yapıyorsun!” diyecek. Bakın, mevzuat üzerine konuşuyoruz sürekli. İngiltere’de kraliçenin pek çok yetkisi, 400 yıl önceki gibi durur, ama kullanmıyor. Çünkü güç parlamentoda ve devlet başkanları İngiltere’de bunun farkında, veto yetkisi olduğu gibi duruyor. Mutlak veto yetkisi vardır İngiltere’de kraliçenin, en son üç asır önce Kraliçe Anne kullanmıştır. Kraliçenin bir bakanı, Londra Kulesine hapsedme yetkisi de var. Siz düşünebiliyor musunuz Türkiye’de devlet başkanının böyle yetkileri olduğunu, parlamentoda bir tane adam kalmaz! Söylemek istediğim şu: Pozitif hukuk dediğimiz, norm dediğimiz şey elbette çok önemli, çok değerli, bütün anayasal ilkeler çok değerli, ama onların uygulanabilmesi gerekir, uygulanması gerekir. Bunu uygulamaya teşne, düzgün isteyen kişilikli kurumların olması gerekir. Yargının gerçekten kendisini güçlü hissetmesi gerekir, bağımsız hissetmesi gerekir. Yargıçların böyle davranmaması gerekir. Biraz edebiyat okuyan, tiyatro bilen, sinema bilen, az buçuk sanat bilen, biraz kendisini değiştirmiş, dönüştürmüş insanlar olması gerekir. 138. maddedeki hâkim vicdanı böyle oluşur. Ne diyor Anayasa? Anayasaya, kanuna, hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre karar verirler. Vicdan dediğimizi hangi hukuksal düzenlemeyle belirleyeceğiz? Dolayısıyla hepsi bir arada düşünölmek zorundadır.

Bakın burada genç arkadaşlarımız var, hiçbiri anayasayı umursamıyor haklı olarak; çıkın sokağa, insanlar İstiklal Caddesi’nde mis gibi havada bira içecek yer arıyorlar, kokoreç yiyecek yer arıyorlar. Sorun, anayasa hiç kimsenin umurunda değil, mutlu olmak istiyorlar, özgür olmak istiyorlar, insan gibi yaşamak istiyorlar. Dolayısıyla anayasa sürekli bir pozitif metinden ibaretmiş gibi tartışmak, Mümtaz Soysal’ın söylediği soruna neden oluyor. Başka hiçbir ülke yoktur ki bu kadar çok Anayasa konuşulsun! Oysa anayasal sorunların bir kısmı anayasa metinleriyle ilgili, sistem tartışmaları da bununla ilgili, onun dışındaki anayasal sorunların çoğu anayasa metninin dışındaki dünyayla ilgili. Siyasal kültür, toplumsal kültür, hâkim inanç, sınıf mücadelesi, bunlarla ilgili. Şunu söyleyerek bitireyim: Ne dedi Erdoğan işadamlarına konuşurken? Niye OHAL’den şikayetçisiniz? Grevleri yasaklıyoruz, ne istiyorsunuz? Doğru, haklıydı. İşadamları gülümsedi ve alkışladı, hiçbir şey söylemedi. Kişilikli kurumlar ve gelişmiş bir demokrasi, demokratik kurumlar demokratik ölkelerde işliyor. 2010’da anlatmaya çalışıp da anlatamadığımız şey buydu. Ombudsman olsun, çok demokratik olalım. Hadi turşusunu kur şimdi ombudsmanın! Demokratik kurumlar demokratik kültürlerde ve sistemlerde işler. Biri diğerinin zorunlu sonucu değildir, başka bir mücadele gerekir. O mücadele yapılmadığı sürece ben Türkiye’de hangi sistem kabul edilirse edilsin ki tekrar söylüyorum, elbette yarın parlamenter sisteme geçilmesinden yanayım, saf parlamenter sisteme; buna mukabil hangi sistem kabul edilirse edilsin bu sorunlar, tartışmalar sona ermeyecektir. Böyle bir ihtimal görmüyorum.

Örneğin biraz önce HSK konuşuldu. HSK 1961’in kurumudur, olmadı. 12 Mart’ta değiştirildi, olmadı. 12 Eylülde değiştirildi, olmadı. 2010’da değiştirildi, olmadı. 2017’de değiştirildi, gene olmadı. O zaman acaba HSK’nın yapısı dışında, bizim bazı sorunlarımız

olabilir mi sorusunu orta halli her insanın aklına getirmesi ve kendine sorması gerekmez mi? Acaba bağımsız olmadığını düşündüğümüz hâkimlerin, oradaki düzenleme dışında hukuk eğitiminden, toplumsal kültürden, daha öncesindeki aldıkları eğitimden kaynaklı bazı sorunları olabilir mi, diye düşünmekte fayda var. Dolayısıyla ben hepsinin bir arada ele alınmasından yanayım. Aksi halde, 2030'larda da "hangi sistemi benimsesek" toplantıları muhtemelen yapılacaktır. Bu da tabii hoş olmayacaktır herhalde. Yazıktır, bari siz genç arkadaşlarımız mutlu olsun, güzel bir ömür geçirsin. Çok uzattım, teşekkür ederim.